

Het transport Hongaarse Joden dat in augustus '44 Zwitserland was binnengekomen, had Bergen-Belsen verlaten in een periode waarin in de Joodse kampgedeelten nog geen bittere nood heerste – dat was anders met het transport dat op 6 december in Zwitserland aankwam. 'Deze Hongaren brachten', zo berichtte Gans ca. twee weken later aan Ferwerda, 'namens de Nederlanders boodschappen mee waaruit blijkt dat het onmogelijk is dat zij deze winter overleven, indien niet ten spoedigste hulp wordt geboden.'¹

Nu kwam Musy weer in het geweer.

Na zijn eerste gesprek met Himmler in oktober voerde hij een tweede met hem op 12 januari, ditmaal op een plaats in het Zwarte Woud. Het Ardennen-offensief was inmiddels mislukt – waarschijnlijk is dat Himmler tijdens dat gesprek al wist dat het Rode Leger die ochtend zijn winteroffensief had ingezet. Zonder enige andere tegenprestatie te krijgen dan dat Musy, aldus later Schellenberg, '*sich bereit (erklärte), in der Welt auf den damit angebahnten politischen Wandel Deutschlands hinzuweisen*'², deed Himmler de toezegging dat hij er mee voort zou gaan, groepen Joden vrij te laten, elke twee weken twaalf- tot dertienhonderd – inderdaad, met twee groepen geschiedde dat: met de in Bergen-Belsen opgesloten Joden die Latijns-Amerikaanse passen bezaten, en met een grote groep uit Theresienstadt.

Driehonderd-en-een Joden verlieten Bergen-Belsen op 21 januari. Honderdvijf-en-zestig van hen werden gedwongen, dicht bij de Duits-Zwitserse grens plaats te maken voor geïnterneerde Geallieerde burgers³ – met dat al kwamen toch op 25 januari honderdzes-en-dertig ex-gevangenen uit Bergen-Belsen, onder hen vele Nederlanders (het juiste aantal is ons niet bekend), Zwitserland binnen. Na een verblijf van vijf dagen in Sankt Gallen reed het transport door naar Marseille.⁴ In die vijf dagen waren zes Joden uit Bergen-Belsen overleden en vijftien bleken te ziek te zijn om verder vervoerd te worden.

Gans bracht samen met zijn vrouw en de Nederlandse arts A. Polak Daniëls (straks meer over deze), een bezoek aan Sankt Gallen zodra hem

¹ Brief, 21 dec. 1944, van M. H. Gans aan G. F. Ferwerda (*Eng.*, punten l en m, gestenc. bijl. 282). ² Walter Schellenberg: *Memoiren* (1959), p. 351. ³ Voor die honderdvijf-en-zestig is in een interneringskamp in Zuid-Duitsland tot aan het einde van de oorlog redelijk goed gezorgd. ⁴ Vandaar vloog een deel van de vrijgelaten gedeporteerden naar New York, een ander, groter deel werd overgebracht naar een kamp van de *United Nations Relief and Rehabilitation Organisation* in Philippeville (Frans Algerije).